

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

рішенням Вченої ради
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
Протокол № _____ 2020 р.

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ ДО АСПІРАНТУРИ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА»**

2020

ЗМІСТ

Вступ	3
Пояснювальна записка.....	3
Зміст програми вступного випробування.....	7
Порядок проведення вступного випробування	11
Орієнтовні питання для підготовки до вступного випробування	12
Критерії оцінювання	13
Рекомендована література	15

ВСТУП

Програма розроблена на основі освітньо-наукової програми «Спеціальна педагогіка» та навчального плану підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня «Доктор філософії» у галузі знань «01 Освіта» за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта», Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 26).

Розробники програми:

Голова предметної комісії В.В.Засенко, д.пед.н., проф., дійсний член НАПН України, радник директора Інституту;

Н.А.Ярмола, к.пед.н., в.о. заступника директора з наукової роботи;

С.В. Литовченко, к.пед.н., ст.н.сп., завідувач відділу освіти дітей з порушеннями слуху.

В.М.Шевченко, к.пед.н., ст.н.сп. відділу освіти дітей з порушеннями слуху;

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма складена для кандидатів у здобувачі ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» за освітньо-науковою програмою «Спеціальна освіта» та передбачає визначення рівня знань за тематикою ОНП та напрямками майбутньої професійної діяльності та відбору здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти, найбільш здатних до успішного опанування діючої освітньо-наукової програми і Інституті педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Майбутній здобувач ступеня доктора філософії має оволодіти: здатністю розв'язувати комплексні проблеми в галузі дослідницько-інноваційної діяльності у сфері корекційно-педагогічної діяльності; концептуальними і методологічними знаннями у сфері педагогічної освіти та міждисциплінарних

знань з урахуванням інтердисциплінарної диференціації наук про освіту; здатністю до критичного аналізу, оцінки і синтезу нових ідей у сфері діяльності спеціальної педагогіки; здатністю розроблення та реалізації проєктів власних досліджень з метою переосмислення та створення нового цілісного знання та впровадження їх в освітню практику вищої освіти та шкільну освіту; комунікативними вміння щодо спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в галузі педагогічної освіти; здатністю ініціювати і реалізовувати інноваційні проєкти, виявляючи лідерські, комунікативні, дослідницькі, педагогічні якості; високим ступенем соціальної відповідальності за результати прийняття стратегічних рішень, здатністю до саморозвитку і самовдосконалення упродовж життя, відповідальністю за навчання різних категорій громадян. Зважаючи на це, програма вступного випробування передбачає визначення базових знань за програмами магістерської (спеціаліст) підготовки фахівців за педагогічною спеціальністю, що сприяє якісного відбору претендентів на навчання, які мають базові знання, на основі яких можуть бути сформовані програмні загальні та фахові компетентності, а також результати навчання за освітньо-науковою програмою «Спеціальна педагогіка».

Вступний іспит проходить в усній формі з викладенням членам предметної комісії відповідей на питання екзаменаційного білету. Вступник повинен продемонструвати фундаментальні, професійно-орієнтовні знання та уміння, здатність творчо мислити, вміння аргументувати свої думки. Організація вступного випробування здійснюється відповідно до «Правил прийому до аспірантури та докторантури Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в 2021 р.» Затверджені рішенням вченої ради Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України протокол №10 від 24 грудня 2020 року.

Метою вступного випробування зі спеціальності «Спеціальна освіта» для вступу до аспірантури на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії

є виявлення рівня фахової обізнаності вступників щодо проблем спеціальної психології, їхньої здатності самостійно, критично і креативно осмислювати шляхи вирішення актуальних теоретичних та практичних питань освіти осіб з особливими потребами.

Зміст програми вступного випробування визначено відповідно до вимог, що висувуються до обсягу знань, умінь та навичок випускників магістратури спеціальності спеціальна освіта та споріднених спеціальностей.

Вступники мають:

знати:

- ключові поняття і терміни спеціальної педагогіки;
- особливості становлення та розвитку спеціальної педагогіки;
- концептуальні засади навчання, виховання і розвитку осіб з особливими потребами;
- поняття спеціальної педагогіки, її значення як науки;
- мету і завдання спеціальної педагогіки;
- структуру спеціальної педагогіки;
- міждисциплінарні зв'язки спеціальної педагогіки;
- наукові основи спеціальної педагогіки;
- історію становлення і розвитку національних систем спеціальної освіти;
- основи дидактики спеціальної педагогіки;
- генезис спеціальної педагогіки як науки та практики;
- сучасний стан та актуальні проблеми навчання, виховання і розвитку осіб з особливими потребами;
- вимоги і положення сучасних нормативно-правових документів, що регламентують питання освіти осіб з особливими освітніми потребами;
- принципи спеціальної освіти;
- технології і методи спеціальної освіти;
- форми організації спеціальної освіти.

– Особливості організації спеціальної освіти для осіб зі складними порушеннями в розвитку.

уміти:

– здійснювати всебічний критичний аналіз проблем спеціальної педагогіки;

– презентувати та аргументувати власну позицію щодо шляхів вирішення проблем навчання, виховання і розвитку осіб з особливими потребами;

– Використовувати сучасні методи і технології психодіагностичної, психокоректувальної, психотерапевтичної і психореабілітаційної роботи з дітьми, що мають труднощі в сприйнятті інформації, порушення уваги, пам'яті, мови, інтелектуальної діяльності й емоційно-вольової сфери, а також труднощі в навчанні;

– використовувати методи психологічного консультування і психологічної підтримки;

– чітко визначати зміст, основні форми та методинавчально-виховної роботи в умовах спеціальної освіти;

– володіти технологіями інклюзивної освіти;

– ефективно використовувати методичні прийоми роботи з дітьми, що мають труднощі в сприйнятті інформації, порушення уваги, пам'яті, мови, інтелектуальної діяльності й емоційно-вольової сфери, а також труднощі в навчанні.

– визначати ключові проблеми у практиці навчання, виховання й розвитку осіб з особливими потребами.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

1. Спеціальна педагогіка як наука

Особливості становлення спеціальної педагогіки в системі наукового знання. Значення спеціальної педагогіки як науки. Мета, предмет та завдання спеціальної педагогіки. Основні напрями та принципи спеціальної педагогіки. Функції спеціальної педагогіки. Структура спеціальної педагогіки.

2. Спеціальна педагогіка в системі наукового знання

Місце спеціальної педагогіки у системі наукового знання. Спеціальна педагогіка та інші розділи педагогіки. Міждисциплінарні зв'язки спеціальної педагогіки.

3. Методи дослідження у спеціальній педагогіці

Теоретичні та емпіричні методи дослідження. Діагностика в спеціальній педагогіці та психології. Класифікація порушень у спеціальній педагогіці.

4. Становлення і розвиток наукових основ спеціальної педагогіки

Соціокультурні основи спеціальної педагогіки. Економічні основи спеціальної педагогіки. Правові основи спеціальної освіти. Клінічні основи спеціальної педагогіки. Лінгвістичні і психолінгвістичні основи спеціальної педагогіки.

5. Державні освітні структури і заклади, які забезпечують освіту дітей з особливими освітніми потребами

Характеристика державних освітніх структур і закладів, які забезпечують освіту дітей з ООП в Україні. Рівні менеджменту інклюзивної освіти. Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти. Міжвідомче партнерство на інституційному рівні в питаннях допомоги дітям з ООП.

6. Міжнародне та національне законодавство у сфері навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі

Міжнародна політика і законодавча база освітньої інтеграції. Основні міжнародні документи у галузі прав людини, міжнародне законодавство у сфері освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку: Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права людей з інвалідністю.

7. Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти

Архітектурна доступність, розумне пристосування, універсальний дизайн у сфері освіти, команда психолого-педагогічного супроводу, індивідуальна програма розвитку, індивідуальний навчальний план, асистент вчителя, асистент дитини, адаптація, модифікація, диференційоване навчання, додаткові освітні послуги.

8. Основний зміст дидактики спеціальної педагогіки

Принципи спеціальної освіти. Технології і методи спеціальної освіти. Форми організації спеціальної освіти. Засоби забезпечення корекційно-освітнього процесу в системі спеціальної освіти та інклюзивного навчання. Професійна діяльність й особистість педагога системи спеціальної освіти та інклюзивного навчання.

9. Психолого-педагогічна характеристика розумово відсталих дітей та дітей із затримкою психічного розвитку, особливості корекційно-реабілітаційної роботи з ними

Порушення інтелектуального розвитку як соціально-педагогічна проблема. Стереотипи ставлення до дитини з інтелектуальними порушеннями з боку тих, хто її оточує. Ознаки, види і ступені інтелектуальних порушень. Диференціація інтелектуальних порушень та подібних станів. Завдання та

психологічні особливості корекційної роботи з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку. Особливості змісту освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Диференційований та індивідуальний підхід до дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в процесі навчання. Професійно-трудове навчання як складова корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми та підлітками, які мають порушення інтелектуального розвитку. Корекційно-виховна функція трудової діяльності. Працевлаштування та соціальна адаптація осіб з інтелектуальними порушеннями. Поняття «затримка психічного розвитку». Класифікація ЗПР. Специфічні особливості психічного розвитку різних категорій дітей із ЗПР.

10. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями мовлення та особливості корекційно-реабілітаційної роботи з ними

Предмет логопедії, її становлення як інтеграційної галузі знань. Анатомо-фізіологічні механізми мовлення й основні закономірності її розвитку у дітей. Причини мовленнєвих порушень. Основні види мовленнєвих порушень. Особливості навчального процесу в школах для дітей з порушеннями мовлення; можливості врахування цих особливостей в умовах інклюзивного навчання.

11. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями слуху та особливості корекційно-реабілітаційної роботи з ними.

Роль слуху в розвитку дитини. Особливості, властивості та корекція психічних процесів та особистісних якостей дітей з порушеннями слуху. Особливості різних видів діяльності дітей з порушеннями слуху. Комунікативно-мовленнєва діяльність та її значення для особистісного розвитку дитини з порушенням слухової функції. Особливості спілкування жестовою мовою. Жестова мова як один з засобів когнітивної діяльності та соціалізації дитини з порушенням слуху. Психолого-педагогічне обґрунтування змісту освіти в школі для глухих дітей і школі для дітей зі зниженим слухом. Особливості навчального процесу в школах для дітей з

порушеннями слуху; можливості врахування цих особливостей в умовах інклюзивного навчання. Перспективи професійної реабілітації та соціальної адаптації осіб з порушеннями слуху. Етика поводження осіб, якічують, з тими, хто має глибокі порушення слуху.

12. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями зору та особливості корекційно-реабілітаційної роботи з ними

Роль зору в розвитку дитини. Особливості, властивості та корекція психічних процесів та особистісних якостей дітей з порушеннями зору. Психолого-педагогічне обґрунтування змісту освіти в школі для сліпих дітей і школі для дітей зі знизеним зором. Особливості навчального процесу в школах для дітей з порушеннями зору; можливості врахування цих особливостей в умовах інклюзивного навчання. Медико-педагогічні вимоги до охорони залишкового зору дітей. Сучасні технічні засоби навчання і соціалізації сліпих. Перспективи професійної реабілітації та соціальної адаптації осіб з порушеннями зору. Етика поводження зрячих з особами, які мають глибокі порушення зору.

13. Психолого-педагогічна характеристика дітей з розладами спектру аутизму та особливості корекційно-реабілітаційної роботи з ними

Основні ознаки аутизму. Класифікація розладів спектру аутизму за ступенем тяжкості. Корекційно-виховна робота з аутичними дітьми: встановлення емоційного контакту, розвиток активного й усвідомленого ставлення до світу, просторово-часова організація середовища, вироблення стереотипів поведінки. Психокорекційні технології для дітей з аутизмом: поведінкова терапія, ТЕАССН-програма, холдінг-терапія, групова терапія, метод вибору, комунікативна терапія.

14. Церебральний параліч як основна причина рухових порушень в дитячому віці

Специфіка рухового розвитку при ДЦП. Церебральний параліч як основна причина рухових порушень в дитячому віці. Специфіка рухового

розвитку при ДЦП. Форми ДЦП. Співвідношення рухового і психічного розвитку дитини. Особливості, властивості та корекція психічних процесів дітей з різними формами ДЦП. Особливості та корекція мотиваційної, емоційно-вольової і саморегуляторної сфер особистості дитини. Формування характеру дитини з порушеною руховою функцією. Сучасні технічні, ортопедичні та допоміжні засоби розвитку, навчання і соціалізації дітей з церебральними паралічами. Етика поводження здорових людей з особами, які мають середні та тяжкі рухові вади. Перспективи професійної реабілітації та соціальної адаптації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату.

15. Педагогічна допомога дітям з зі складними порушеннями розвитку

Поняття про складні порушення розвитку. Основні групи дітей зі складними порушеннями. Завдання психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини із складними порушеннями розвитку. Психолого-педагогічні основи розвитку й освіти осіб зі складними порушеннями. Особливості організації спеціальної освіти для осіб із складними порушеннями розвитку.

16. Просвітницько-педагогічна робота з батьками дітей, які мають порушення психофізичного розвитку

Соціально-психологічні проблеми сімей, які виховують дітей з інвалідністю. Реабілітаційна культура та реабілітаційна активність батьків. Просвітницько-педагогічна робота серед батьків. Форми групової та індивідуальної роботи з батьками.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Іспит проводиться в усній формі.

Кожен вступник обирає екзаменаційний білет та отримує бланки зі штампом Інституту для підготовки до усної відповіді.

На підготовку до усної відповіді кожному вступнику надається до 45 хвилин.

Екзаменаційна оцінка, яку отримав вступник оголошується після складання усіма вступниками іспиту в день проведення вступного випробування зі спеціальності.

Під час проведення вступних іспитів не допускається користування електронними приладами, підручниками, навчальними посібниками та іншими матеріалами. У разі використання вступником під час вступного випробування сторонніх джерел інформації (у тому числі підказки), він відсторонюється від участі у випробуваннях, про що складається акт.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Кожен екзаменаційний білет містить по три запитання з актуальних проблем спеціальної освіти.

Орієнтовні питання для підготовки до випробування:

1. Поняття «дитина з особливими освітніми потребами».
2. Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами.
3. Підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами.
4. Нормативно-правове забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами.
5. Педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання.
6. Особливості навчання дітей з особливими освітніми потребами.
7. Спеціальна педагогіка як наука. Предмет, об'єкт, мета та завдання спеціальної педагогіки.
8. Принципи навчання дітей з особливими освітніми потребами.
9. Історія становлення системи освіти осіб з особливими освітніми потребами в Україні.
10. Основні категорії спеціальної педагогіки: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, спеціальне навчання, корекційно-розвиткова робота.

11. Спеціальне навчання дітей з особливими освітніми потребами.
12. Система освіти осіб з особливими освітніми потребами в Україні.
13. «Дитина з особливими освітніми потребами»: загальна характеристика поняття.
14. Особливості організації та реалізації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.
15. Педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі.
16. Особливості навчання дітей з особливими освітніми потребами різних категорій.
17. Історичні етапи розвитку системи освіти осіб з особливими освітніми потребами в Україні.
18. Відмінності інклюзивного та спеціального навчання дітей з особливими освітніми потребами.
19. Специфіка організації та реалізації спеціального навчання дітей з особливими освітніми потребами
20. Особливості системи освіти осіб з особливими освітніми потребами в Україні.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Відповіді вступника оцінюються окремо по кожному із запитань білету. За відповідь на одне з запитань білету вступник може отримати максимально – 4 бали, загальна кількість балів за білетом – 12 балів.

Бали	Критерії оцінювання відповіді на запитання
4	Вступник дав правильну і вичерпну відповідь на запитання, продемонстрував вільне володіння понятійно-термінологічним апаратом зі спеціальної педагогіки, виявив широку обізнаність із літературними джерелами з проблем спеціальної освіти, показав уміння аргументувати власну позицію щодо шляхів вирішення проблем спеціальної освіти
3	Вступник дав правильну і вичерпну відповідь на запитання, продемонстрував володіння понятійно-термінологічним апаратом зі спеціальної педагогіки, виявив обізнаність із літературними джерелами щодо окремих проблем спеціальної освіти (зокрема лише окремих груп дітей з особливими потребами), продемонстрував уміння аргументувати власну позицію
2	Вступник дав правильну відповідь на запитання, однак допустив помилки у використанні понятійно-термінологічного апарату зі спеціальної педагогіки, продемонстрував поверхову обізнаність з літературними джерелами щодо окремих проблем навчання і виховання дітей з особливими потребами
1	Вступник дав правильну, однак невичерпну відповідь на запитання, допустив значимі помилки при її аргументуванні та використанні понятійно-термінологічного апарату спеціальної педагогіки, виявив недостатню обізнаність із літературними джерелами з проблем спеціальної освіти
0	Вступник не дав відповіді на запитання й ухилювався від аргументування власної точки зору на проблеми спеціальної освіти

Максимальна кількість балів за відповіді на усі три запитання білету становить – 12 балів.

12-бальна шкала	Національна шкала
10-12	Відмінно
7-9	Добре
6	Задовільно
0-5	Незадовільно

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання. К.: Рад. шк., 1981. 205 с.
2. Андреева Л. В. Сурдопедагогика: Учебник для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 576 с.
3. Вознюк Л.М., Климчук Н.Б., Мерленко І.М., Петрович В.С. Дитячий церебральний параліч: поради батькам і педагогам. Луцьк, 2002. 74 с.
4. Выготский Л. С. Основы дефектологии. СПб.: Лань, 2003. 654 с.
5. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. К.; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
6. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Ермаков В.П., Якунин Г.А. Основы тифлопедагогика: развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения. М., 2000. 240 с.
8. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / упоряд. О. О. Любар; за ред. В. Г. Кременя. К.: Знання, 2005. 767 с.

9. Корекційна педагогіка: Основи навчання і виховання дітей з відхиленнями в розвитку/Б.П.Пузанов, В.І.Селіверстов, С.Н.Шаховська, Ю.А.Костенкова; Під ред. Б.П.Пузанова. М.: Видавничий центр «Академія», 2001.
- 10.Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К. : Грамота, 2005. 448 с.
- 11.Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. Харків: ОВС, 2002. 400 с.
- 12.Освітні технології / За ред. О. М. Пехоти. К.: А. С. К., 2001. 256 с.
- 13.Пехота О.М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: Монографія. 2-ге вид. доп. та перероб. Миколаїв: Вид-во „Іліон”, 2007. 272с.
- 14.Психологія розумово відсталої дитини: підруч. / В.М. Синьов, М.П. Матвєєва, О.П. Хохліна. К.: Знання, 2008. 359 с.
- 15.Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: в 2 ч. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. Ч.1. 241 с., Ч.2. 223 с.
- 16.Спеціальна педагогіка: учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л. И. Аксенова, Б. А. Архипов, Л. И. Белякова и др.; Под ред. Н. М. Назаровой. М.: Изд.центр «Академия», 2005. 400 с.
- 17.Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями / навчально-методичний посібник /авт.: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко,
- 18.С. Трикоз, І. Сухіна, Н. Ярмола. За ред.: О. Чеботарьової. – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. – 233 с.
- 19.Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб.К.: Либідь, 2003. 560 с.
- 20.Основи діагностичної діяльності корекційного педагога в роботі з дітьми з комплексними порушеннями розвитку [Текст]: метод. реком. / О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко, Н. А. Ярмола; Ін-т спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. – Київ : Симоненко О. І., 2019. – 92 с.
- 21.Навчально-методичний посібник «Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: навчання та супровід» (авт. Прохоренко Л.І., Бабяк О.О., Засенко В.В., Ярмола Н.А.). Харків, видавництво «Ранок».
- 22.Вержиковська О. М. Формування моральних якостей у розумово відсталих молодших школярів у позакласній виховній роботі: монографія. / О.М. Вержиковська. - Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. - 228 с.

23. Висоцька А.М. Основні напрямки виховної роботи з формування спеціальної поведінки учнів спеціальних шкіл-інтернатів: методичний посібник / А.М. Висоцька, І.І. Івашина. - Черкаси: ЧОПОПП, 2003. - 31 с.
24. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників). Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія). / І.С. Марченко, – 1 –видання. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 288с.
25. Методика навчання учнів 1-4 класів спеціальної школи: навч. посіб. / за ред. О. В.Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2011. - 312 с.
26. Основи спеціальної дидактики / за ред. доктора пед. наук, професора І.Г. Єременка – 2-е вид. – К.: Рад. школа, 1986. – 200 с.
27. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / за ред. академіка В.І. Бондаря – Луганськ: Альма-матер, 2003 – 436 с.
28. Чередніченко Н.В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Навчально-методичний посібник (курс лекцій). / Н.В. Чередніченко, – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 208 с.